

УДК 336:631

А.А. Олійник, асп.

Кіровоградський національний технічний університет

Аграрні підприємства як специфічний об'єкт регулювання: історичний та закордонний аспекти

В статті розглянуто історичний та закордонний аспекти регулювання аграрних підприємств, проведено аналіз формування поглядів школи фізіократів та їх вплив на сучасність. Доведена специфічність аграрних підприємств, що в свою чергу зумовлює необхідність використання специфічного механізму його регулювання.

аграрні підприємства, фізіократи, закони природи, регулювання, умови виробництва, підтримка вітчизняного виробника, продовольча безпека країни, державне регулювання цін, система сільськогосподарського кредиту, інвестиційна діяльність, зовнішньоторговельні відносини

Специфіка функціонування аграрного сектору пов'язана з низькою особливостей, які йому притаманні, а саме: нестача вільних фінансових коштів, висока капіталомісткість і порівняно низька капіталовіддача; сезонність виробництва; значна тривалість виробничого циклу; залежність від природно-кліматичних умов, низький рівень гарантованості позик сільськогосподарським товаровиробникам. Крім того будь-яка країна зацікавлена у збереженні продовольчої й економічної безпеки, екологічної рівноваги та соціального добробуту, що насамперед забезпечується аграрними підприємствами. Для захисту вітчизняних ринків та товаровиробників у розвинених країнах світу широко застосовується механізм зовнішньоторговельних відносин, основною складовою частиною якого є цінове регулювання. Ціни на світовому ринку формуються на основі витрат, що складаються за найкращих умов виробництва. Під останніми слід розуміти сукупність природних, техніко-технологічних та соціально-економічних умов. Для більшості сільськогосподарських товарів найкращі умови є у США, на біржах яких і відбувається початкове формування світових цін.

Але більшість країн світу має гірші умови виробництва багатьох видів сільськогосподарської продукції, ніж у головних країнах-експортерах. Отже, за умов функціонування нерегульованої ринкової економіки, виробництво сільськогосподарської продукції в цих країнах було б витіснено імпортованою продукцією, це спонукає уряди країн створювати системи захисного механізму, які б сприяли розвитку власного аграрного сектору. Такі системи створено нині в країнах Європейського Союзу, Японії та інших державах. Ці системи механізмів захищають внутрішній ринок країн від тимчасового дешевого імпорту окремих продуктів, а також регулюють надходження імпортованої сільськогосподарської продукції, яку недоцільно виробляти в межах даної країни. Тому виникає необхідність в створенні відповідної специфічної ефективної системи регулювання агропромислових підприємств та її активно-адаптивного використання. Активність гнучких систем регулювання полягає в активізації впливу на об'єкт управління - зовнішнє середовище; а адаптивність – в змінах елементів системи відповідно до змін зовнішнього середовища (потреб системи управління), які повинні мати попереджувальний характер.

Необхідність регулювання (*regulation* - у перекладі з англійської - приведення до порядку) економіки була усвідомлена разом з виникненням держав і посіла

пріоритетне місце в роботах економістів. Питання регулювання економіки викладені в фундаментальних працях провідних учених – класиків політичної економічної науки: Дж. Кейнса, А. Монкретьєна, П. Самуельсона, А. Сміта, М. Фрідмана, аграрний аспект розглядається в працях російських та вітчизняних вчених С. Авдашової, О. Бородіної, П. Гайдуцького, А. Гальчинського, В. Гейця, С. Кваші, О. Єрмакової, І. Кириленка, І. Кобути, О. Мелюхіної, О. Могильного, Л. Молдаван, Т. Осташко, І. Свідерської, В. Сіденка, Є. Серової, О. Шик, О. Шубравської та ін. Проте, залишаються дискусійними питання щодо рівня цього регулювання та його специфіки.

Висновок щодо необхідності регулювання економіки одним з перших обґрунтував у “Трактаті політичної економії” французький економіст Антуан де Монкретьєн (1575 – 1621) - він запропонував здійснювати економічну політику підтримки торгівлі тому, що вважав її головною метою виробництва. У XVII – XVIII століттях основним напрямом економічної думки був меркантилізм – концепція, яка в основі національного розвитку вбачала накопичення благородних металів, що вважалися основними формами багатства. Найбільш відомими представниками цього напрямку були англійський економіст Томас Мен (1571 – 1641), французький економіст і політик Жан Батист Кольбер (1619 – 1683) та російський економіст І.Т. Посошков (1652 – 1726). На противагу меркантилізму виникає школа фізіократів, засновниками якої були французькі вчені Франсуа Кене (1694 – 1774) і Анн Тюрго (1727 – 1781) [5, 15]. Фізіократи — течія серед французьких економістів другої половини XVIII ст. — часів першої буржуазної революції у Франції. Фізіократія (від. грец. «фізис» — природа і «кратос» — влада) означає «влада природи» [17]. Фізіократи на відміну від меркантилістів джерелом багатства вважали не торгівлю, а виробництво. Тож вони досліджували не сферу обігу, а сферу виробництва, але обмежились лише сільським господарством. Фізіократи дотримувались думки, що збільшення багатства відбувається лише у сільському господарстві під впливом сил природи.

Незважаючи на суттєві відмінності у поглядах представників класичної політичної економії (Вільям Петті (1623 – 1687), Адам Сміт (1723 – 1790), Давид Рікардо (1772 – 1823), Джон Стюарт Мілль (1806 – 1873), Жан – Батіст Сей (1762 – 1832)), вони були однаковими щодо необхідності підтримки економічного лібералізму, яка була сформована ще школою фізіократів. Сутність цього принципу визначають словами “laissez faire” (“залиште робити”) і в його основу покладено політичну вимогу щодо повної економічної свободи особистості й вільної конкуренції, яка не передбачає втручання держави. При цьому людина розглядалась як “людина економічна”, тобто вона мала прагнути до максимізації свого багатства, що, у свою чергу, повинно призводити до збільшення багатства всього суспільства. Цей автоматичний механізм самонастроювання економіки, який направляє дію окремих виробників і споживачів таким чином, що вся система знаходиться у стані тривалої економічної рівноваги, яку Адам Сміт назвав “невидимою рукою” ринку [13]. Тривале існування в такій системі безробіття, перевиробництва або недовиробництва товарів є неможливим. Проте кризові явища (“Велика депресія” 1929 – 1933 рр.) поставили під сумнів позиції прихильників даної теорії і спричинило виникнення нового теоретичного напрямку як кейнсіанство [3,4].

Цікавим є те, що фізіократами було висунуто концепцію «природного продукту», тобто економічну науку розглядали як частину природи, суспільство - як живий організм, економічне життя - як природний процес, з притаманними їм внутрішніми закономірностями. Філософія “природного устрою” суспільного розвитку була методологічною засадою фізіократів. Фізіократи стверджували, що завданням науки є дослідження вічних і незмінних “природних законів” господарства, а їхня теорія виявила закони господарського життя, що відповідають законам природи.

Сьогодні у наукових колах спостерігається зацікавленість до поглядів фізіократів. Сучасні вчені знов розглядають економічні процеси як живий організм, починають виникати поняття як фізико – економіка [1, 6, 7, 14, 16].

Підтримка аграрного сектора здійснюється за допомогою базових інструментів системи захисних механізмів до яких традиційно відносять: митні збори та компенсаційні платежі, що покривають різницю між внутрішніми та імпортними цінами, а також компенсаційні платежі, що виплачуються експортерам сільськогосподарської продукції, які як правило здійснюються за рахунок бюджетних коштів, що спрямовуються на підтримку сільськогосподарського виробництва з метою зменшення ринкових коливань та підтримки відповідного рівня цін.

Традиційно експортерами сільськогосподарської продукції є високорозвинені країни світу які постійно посилюють підтримку вітчизняного виробника сільськогосподарської продукції з метою збереження свого місця на світових ринках, ті ж країни які є імпортерами сільськогосподарської продукції в свою чергу прагнуть зменшити залежність від країн-експортерів і також посилюють підтримку вітчизняного виробника сільськогосподарської продукції. Отже, будь - яка країна зацікавлена у підтримці вітчизняного виробника сільськогосподарської продукції, що зумовлено насамперед вимогами продовольчої безпеки країни та соціального захисту національних сільськогосподарських товаровиробників, але на різних етапах економічного розвитку країн відбувається зміна рівня підтримки власного виробника сільськогосподарської продукції, що пов'язано з певними економічними умовами в країні.

Пріоритетним напрямом системи державного регулювання цін у країнах з розвинутою економікою є встановлення верхнього і нижнього параметрів коливання цін та запровадження індикативної (умовної) ціни, яку держава прагне підтримувати. Таке регулювання досягається шляхом скуповування або продажу продукції, застосуванням цільових (гарантованих) та заставних (нижнього параметру гарантованих) цін за допомогою яких держава забезпечує фермерам отримання доходів від виробництва сільськогосподарської продукції на нормативному рівні. Застосування заставних цін дає змогу виробникам протягом дев'яти місяців вільно розпоряджатися виробленою продукцією (зберігати, заставляти, реалізувати за контрактами чи продавати на вільному ринку тощо), що дозволяє виробникові сільськогосподарської продукції отримати додатковий дохід за рахунок різниці між заставною та світовою ціною. Крім того, розвинені країни Європейського Союзу прагнуть уникнути надлишкового виробництва сільськогосподарської продукції з метою чого впроваджується регулювання цін за бажаними рівнями, а саме індикативні ціни – для зернових, молока, цукру, маслинової олії, соняшника; орієнтовані – для великої рогатої худоби, вина; цільові – для тютюну; мінімальні ціни імпорту (порогові), що визначаються як індикативні за мінусом витрат на транспортування й розвантаження товарів від кордону співтовариства до країни ЄС, яка більш за все потребує цієї продукції, – для зернових, цукру, молочних продуктів, маслинової олії; довідкові – для фруктів, овочів, вина, деяких рибних продуктів; шлюзові – для свинини, яєць, птиці.

З метою підтримки вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника розвинені країни світу використовують спеціалізовану систему сільськогосподарського кредиту, тому що агропромисловий комплекс є специфічним, що пов'язано з нестачею вільних фінансових коштів, високою капіталомісткістю і порівняно низькою капіталовіддачею; сезонністю виробництва; значною тривалістю виробничого циклу; залежністю від природно-кліматичних умов, низьким рівнем гарантованості позик сільськогосподарським товаровиробникам. Враховуючи всі вищезазначені особливості аграрних підприємств в розвинених країнах світу сформувалися особливі інститути й

форми сільськогосподарського кредиту, які мають високий рівень державної підтримки й кооперативну основу (виробники сільськогосподарської продукції можуть отримати потрібні їм кошти у банках, страхових компаніях, асоціаціях сільськогосподарського кредиту, фінансових компаніях, організаціях, що реалізують устаткування та інші товари сільському господарству тощо).

Не менш важливим напрямом підтримки вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника крім застосування системи державного регулювання цін та спеціалізованої системи сільськогосподарського кредиту є використання заходів щодо активізації інвестиційної діяльності.

Але, незважаючи на всі позитивні аспекти державного регулювання діяльності аграрних підприємств слід зазначити і певні недоліки, а саме: існує значний лаг між зміною державної ціни і реакцією аграрного сектору на це, при стримуванні зростання виробництва відбувається збільшення невиробничих витрат на закупівлю, зберігання та експорт сільськогосподарської продукції на пільгових умовах тощо.

Отже, історичний та закордонний досвід свідчить, що при розробці механізму регулювання діяльності аграрних підприємств необхідно враховувати його специфіку, а саме застосовувати відповідні інвестиційні і кредитні форми та цінову політику.

Список літератури

1. Азаров Н., Бондаренко Г., Лекарь С., Лощинин М. Эконометрия физических лиц Украины // Економист. – 1999. – №12. – С. 37 – 53.
2. Джонъ Ингрэмъ. Історія политической экономии // Перевод съ англійскаго подъ редакціей И.И. Янжула, проф. Московскаго университета. Изданіе К.Т. Солдатенкова. – Москва.: Типографія М.П. Щепки – на, Арбат, домъ Каринской, 1891. – 322 с.
3. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег. – М.: Гелиос АРВ, 1999. – 352 с.
4. Кейнс Дж. М. Трактат про грошову реформу. Загальна теорія зайнятості, процента та грошей. – К., АУБ, 1999. – 189 с.
5. Кене Франсуа. Избранные экономические произведения: Пер. с франц. / Ред. сост., авт. вступ. статьи с.3–22 и примеч. А.И. Казарин. – М.: Соцэкгиз, 1960. – 551 с.
6. Лощинін М. Економетрія середнього класу // Економист. – 1999. – №12. – С.62–75.
7. Лощинін М. Людські молекули в трохи нагрітій банці // Економист. – 1999. – №7. – С. 76–82.
8. Маршалл Альфред. Принципи економічної науки: Реферат підручника В.М. Фещенко (реферат-уклад.) – К.: АДС “УМК Центр”, 2001. – 211 с.
9. Миль Джон Стюарт. Основы политической экономии: Пер. с англ. / Общ. ред. А.Г. Милитковского. – М.: Прогресс, 1980. – 495 с.
10. Петти Вильям. Экономические и статистические работы. – М.: Соцэкгиз, 1940. – 322 с.
11. Пигу А. Экономическая теория благосостояния: Пер. с англ. – Т.1. – М.: Прогресс, 1985. – 512 с.
12. Сей Ж.Б. КАТИХИЗИСЪ политической экономии или краткое учение о составлении, распределении и потреблении богатствъ въ обществъ: Переводъ съ французскаго. – Санктпетербургъ: Въ типографіи III отделения собственной Е.И.В. Канцеляріи, 1833. – 255 с.
13. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов. Кн.1. – М.: Ось-89. – 256 с.
14. Сталій розвиток і глобальна місія України (закінч.) / Л. Корнійчук, В. Шевчук // Економіка України. — 2009. — N 5. — С. 4-14. — укр.
15. Тюрго А.Р. Избранные экономические произведения. – М.: Соцэкгиз, 1962. – 196 с.
16. Філіпченко, А. С. Глобальні форми економічного розвитку: історія і сучасність / А.С. Філіпченко. – К.: Знання, 2007. – 670 с.
17. <http://uk.wikipedia.org>
18. www.info-library
19. <http://www.experts.in.ua/>

А.Олейник

Аграрные предприятия как специфический объект регулирования: исторический и зарубежный аспекты

В статье рассмотрено исторический и зарубежный аспекты регулирования аграрных предприятий, проведен анализ формирования взглядов школы физиократов и их влияние на современность. Доказана специфичность аграрных предприятий, что в свою очередь приводит к необходимости использования специфического механизма их регулирования.

A.Oliynik

Agrarian enterprises as specific object of the regulation: history and foreign aspects

In article is considered history and foreign aspects of the regulation agrarian enterprise, is organized analysis of the shaping glance fisiocrat's school and their influence upon contemporaneity. Proved specificity agrarian enterprise that in turn brings the specific mechanism of their regulation about need of the use.

Одержано 15.11.10

УДК 657.451

М.М. Орищенко, доц., канд. екон. наук

Полтавський університет економіки і торгівлі

Організаційний аспект аудиторської перевірки резервів капіталу торговельного підприємства

У статті розглядаються пропозиції щодо удосконалення організаційних підходів під час проведення аудиторської перевірки резервів капіталу, які базуються на обґрунтуванні доцільності та необхідності її проведення, систематизації інформаційного забезпечення для її проведення.
аудит, аудиторська перевірка, резерви капіталу, робочий документ

Постановка проблеми. Посилення конкурентної боротьби торговельних підприємств за можливість функціонування на ринку товарів та послуг, послаблення можливості відомчого державного контролю в задоволенні потреб користувачів фінансових звітів, удосконалення чинного законодавства з питань обліку, звітності та оподаткування призводить до появи нової форми законодавчо регламентованого незалежного фінансового контролю – аудиту, основною метою якого є підтвердження достовірності фінансової звітності.

Аналіз останніх досліджень. Вивчення нормативної бази, наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених дозволило зробити висновок, що проблема організації та методики проведення аудиту різних об'єктів бухгалтерського обліку знайшла своє відображення у деяких працях вітчизняних та зарубіжних вчених, але водночас залишається малодослідженою і недостатньо розкритою в економічній літературі. Теоретичні основи організації як зовнішнього так і внутрішнього аудиту висвітлені у роботах Н.І.Дорош, О.А.Петрик, В.С.Рудницького, Сиротенко Е.А., Соколова Б.М., але істотні розробки з питань організації та методики проведення аудиту резервів капіталу поки що відсутні.